

povijesnoumjetničke znanstvene discipline. U priznavanju važnosti svih grana karakteristična je pojava *I. Bacha* i njegovih specijaliziranih studija o umjetnom obrtu metala, *Anke Simić-Bulat* o minijaturama, *Vere Kružić-Uchytel* o namještaju i niz drugih.

*C. Fisković* afirmirao se već između dva svj. r., a po područjima, interesu, utemeljenosti u arhivskom istraživanju u najširoj komparativnoj metodi nije imao prethodnika («Korčulanska katedrala», «Hvarska katedrala»). Nakon II. svj. r. *Fisković* čini svojevrsni obrat u modernoj hrv. povijesti umjetnosti. Smatrajući da su prve Karamanove sinteze nastale prije temeljitije istraženosti spomenika, kao i arhivskih podataka o naručiocima i majstorima koji su ih stvarali, on preuzima zadatak što su ga razvijenije i bogatije sredine dovršile u XIX. st. Istražujući sustavno dalm. arhive, otkrio je mnoštvo nepoznatih imena domaćih majstora i njihovih djela za koja se do tada nije znalo kao i velik broj pouzdanih podataka o spomenicima o kojima se do tada pisalo samo na temelju analize. Umjesto traženja specifičnosti nacionalnoga izraza, što je bila jedna od omiljenih tema likovne publicistike između dva rata, vrednovao je kulturnu baštinu Dalmacije uzdižući ulogu domaćih naručitelja i majstora. Prijelomnu važnost ima njegova knjiga «Dubrovački graditelji i kipari 15. i 16. stoljeća» (1947), kojom uvodi metodu istodobnoga istraživanja arhivske građe i detaljne analize spomenika te njihova povezivanja u interpretaciji kojom je izmijenio znatan broj starijih površnih, nepotpunih ili krivih prosudba i definicija spomenika. Za razvoj metode interpretacije važne su bile i *Fisković*ve korekture i dopune Karamanove studije o Radovanovu portalu i polemika s Karamanom o pitanju Divone za koju je dokazao da je građena odjednom u »gotičko-renesansnom« stilu. Povezujući rasute fragmente, monografijom »Prvi poznati dubrovački graditelji« postavio je temelj istraživanja dubrovačke umjetnosti starijeg razdoblja. Druga važna sastavnica *Fisković*ve metode jest kulturološki pristup, integriranje likovnih spomenika u kontekst ostalih umjetnosti, znanosti i život zajednice, sa širokim pogledom na mediteransku kulturu, što je paradigmatično ostvareno u studiji o »kulturi dubrovačkog ladanja« («Sorkočevićev ljetnikovac u Gružu») i studijama o ljetnikovcima dalm. pjesnika (Hektorović, Lucić, Gazarović). — Istraživanju arhivske građe posvetit će se *M. Ivanišević*.

*M. Prelog* uključio se u diskusiju Karaman—Dyggve i slijedeći Dyggveovu tezu o kontinuitetu antike dopunio je dinamičnom komponentom, uvodeći pojmove »pasivne i aktivne negacije antike« (1954); čitavo razdoblje predromanike (VII—X. st.) »trošenje« je antičke baštine, njezina pasivna negacija, a romanika znači aktivnu ili kreativnu negaciju, stvaranje novoga integralnog stila. Te dijalektičke kategorije pokazale su se teorijski vitalne i mogu se primjenjivati i na druga razdoblja i druge pojave u povijesti umjetnosti. I sama teza o kontinuitetu antike kao metoda analize oslanja se i nastavlja na istraživanja kruga znanstvenika oko *Biblioteke i Instituta Warburg*, koju na taj način uvodi u našu sredinu, jednako kao i antropološke, sociološke i kulturološke teze i metode franc. »analista« u svojim studijama i esejima. Prelog je, uz to, na fakultetskoj i institutskoj razini proširio tradicionalno područje likovnih umjetnosti i na urbanizam, polazeći od teze grada kao umjetničkog djela (Burckhardt, Sitte) i potaknuo razvoj istraživanja starih gradova i pov. urbanih jezgri integrirajući ih u organsku cjelinu s regijom (paradigma: monografija Poreč, 1957). U Enciklopediji likovnih umjetnosti (1959) objavio je i prvu integralnu povijest umjetnosti u Hrvatskoj, postavljajući kriterij za ujednačeni odnos pristupa i valorizacije pojedinih regija. *S. Gunjača* jasno je razlučio starohrv. arhitekturu od predromaničke rezimirajući i dopunjujući istraživanja na teritoriju ranosrednjovj. hrv. države.

*G. Gamulin* najveći je broj svojih studija posvetio problemima atribucije i interpretacije lik. djela stranih majstora u Hrvatskoj, dokazujući razinu kulturne sredine narudžbom i apsorpcijom. Po znanstvenoj akribiji, važna je njegova teorijska revalorizacija manirizma (epigonski i kreativni manirizam), podjednako u okviru sveučilišne nastave kao i u studijama. Gamulin se osobitim intenzitetom posvetio poticanju istraživanja i sustavnom prikazu hrv. likovne umjetnosti XIX. i XX. st. o kojima je objavio izuzetno iscrpne i cjelovite preglede. Monografijama o Jobu, Plančiću, Šimunoviću i dr., Gamulin postavlja kriterije znanstvene akribije i model pristupa, što su ga slijedile generacije mladih povjesničara umjetnosti koji su istraživali modernu i suvremenu umjetnost. Posebnu pozornost posvetio je istraživanju i interpretaciji pojmova regionalnog i nacionalnog u hrvatskoj likovnoj baštini i suvremenosti (knjige: Arhitektura u regiji,

1967. i Na Itaci ... I—III). Njegova teorijska rasprava-disertacija »Opća teorija umjetnosti kao teorija socijalističkog realizma« (1951) bila je jedna od prvih kritičkih interpretacija toga mita u zemljama I Europe. O riječkom slikarstvu XIX. st. ranu sintezu objavio je B. Vižintin (1957).

Za ponovnu afirmaciju moderne, osobito apstraktne umjetnosti u jeku dominacije službene državno-partijske teze o socrealizmu, važnu su ulogu imali kritičari-teoretičari (*R. Putar*, *M. Bašićević*). Hrv. likovna kritika i povjesničari umjetnosti toga doba — pouzdajući se upravo u svoju odličnu teorijsko-umjetničku spremu — odigrali su ulogu koju će svaka objektivna povijest umjetnosti i kulture priznati kao izvanrednu u čitavoj »socijalističkoj« Europi (tada tzv. istočnom bloku), izborivši zajedno s likovnim umjetnicima »pravo« na apstrakciju i braneći i omogućujući realizaciju monumentalnih »modernističkih«, a potom i sasvim apstraktnih spomenika po državnoj narudžbi (grupa »Exat 51«, Bakićev spomenik Marxu i Engelsu 1953, Prelogova monografija o V. Bakiću 1958, itd.). U toj su borbi za slobodu likovnog izraza sudjelovali i književnici; *J. Kaštelan* napisao je predgovor izložbi »Exat 51«.

Specifična su pojava hrvatske teorije i povijesti umjetnosti profesori Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, koji su svoje teze i teorije izlagali gotovo isključivo u predavanjima: *J. Matasović* bio je najveći hrv. povjesničar kulture u to doba, ali je svoje teze, poglavito o likovnosti svakodnevnoga života poč. 50-ih godina, »od gatanja u talogu crne kave do križaljke i stripa«, interpretirao samo na predavanjima, a ostavio je trag svojih mogućnosti tek u nekoliko objavljenih tekstova, među kojima je paradigmatičan tekst o pučkom ekspresionizmu. *M. Gorenc* koristio se predavanjima o umjetnosti prapovijesti i antike za interpretaciju same geneze umjetnosti i najsloženijih teorijskih problema vizualnoga komuniciranja, a *T. Stahuljak* izlagao je poč. 50-ih godina »usmenom predajom« revalorizaciju historizma XIX. st. (prije pomodnoga trenda u Europi) te originalno kritički interpretirao teoriju i praksu zaštite spomenika u XIX. i XX. st. Njihova je djelatnost važna i zbog kontinuiteta znanstvenoga pristupa i zanimanja za teoriju kao i zbog utjecaja na brojne mlađe istraživače baroka i historizma ili zaštite spomenika (*T. Marasović*, *I. Maroević*) itd. Stahuljak je tek 1995. objavio monografiju o Gj. Szabou tumačeći usporedno i djelo tog konzervatora i stanje zaštite spomenika i istraživanja umjetnosti u S Hrvatskoj. *Vera Horvat Pintarić* svojom interpretacijom na modernim teorijskim postavkama kreativno je revalorizirala likovne sastavnice dotada zapostavljene umjetnosti baroka (draperija kao apstraktna skulptura, npr. »Francesco Robba«, 1961) i proširila područje istraživanja naše znanosti o umjetnosti na područje vizualnih komunikacija, dizajna i likovne komponente svakodnevnoga života, te ih uvela u fakultetsku nastavu, tumačeći i razvijajući ujedno strukturalnu analizu i teoriju umjetnosti. Uključujući se u najsuvremenija međunarodna strujanja integracije znanosti i stvaralaštva, sudjelovala je i u njihovu europskom i svjetskom poticanju i razvoju (»Nove tendencije«, BIT, »Vizualna poezija«, »Od kiča do vječnosti«). Paradigma suvremene strukturalne analize njezina je monografija o Kraljeviću. Za upoznavanje svjetskih strujanja i prezentaciju hrv. umjetnosti u svijetu bilo je značajno osnivanje međunarodnog bijenala crteža u Rijeci (B. Vižintin).

Poseban zadatak hrv. povijesti umjetnosti bila je interpretacija istarske kulturne baštine koja je do 1945. bila izvan dohvata hrv. istraživača. S područja arhitekture, urbanizma pa i regije temeljno je spomenuto djelo *M. Preloga* o Poreču, potom studije *A. Mohorovičića* o tipologiji »pučke« arhitekture, a za srednjovj. slikarstvo djelo *B. Fučića* »Istarske freske« (1963), u kojemu je autor ponudio obrazac u interpretaciji jednoga tipa spomenika u regiji, primijenivši metodu kompleksnoga i cjelovitoga pristupa, od tehnologije i ikonografije do strukturalnoga odnosa oslikanoga plašta i arhitektonskih zidnih površina. Važan je Fučićev doprinos istraživanju glag. epigrafike i glagoljaške kulture općenito, u kojoj otkriva njezin hrv. supstrat. *Radmila Matejčić* nastavila je i razvila sustavno istraživanje u istarskoj regiji svih grana umjetnosti kroz sva razdoblja, a slojevitošću i širinom pristupa osobito se ističe monografija o Rijeci »Čitanje grada«.

*I. Petricoli* pridonio je suptilnijem diferenciranju dotad pretežno homogenoga razdoblja predromanike, unutar kojega se sve okvirno datiralo »između IX. i XI. st.«. Izvršio je niz pomaka i grupiranja spomenika (crkve s oblim kontraforima, IX. st.), a pregnantnim analizama razlučio je od predromanike i romanike međustilsko razdoblje »rane romanike«